

As variantes *gran* e *grande* dentro da frase nominal

Paula Bouzas Rosende
Universidade de Heidelberg (Alemaña)

Recibido o 10/02/2008. Aceptado o 17/09/ 2008

The variants *gran* and *grande* within the noun phrase

Resumo

O adxectivo *grande* presenta ante substantivo dúas variantes: unha plena *grande* e unha apocopada *gran*. Na época medieval a forma apocopada tendía a aparecer ante substantivo comezado por consoante, mentres que a variante plena mantiñase ante substantivo que comezaba por vogal. No galego moderno no entanto non se aprecian criterios claros que expliquen a distribución. Con este traballo tentamos analizar a aparición destas variantes en diferentes textos do galego moderno e contemporáneo para tentar definir estes criterios. Para esta análise botamos man dos textos recollidos no *Tesouro Informatizado da Lingua Galega (TILG)*. A pesar da existencia dun certo condicionamento fonético (ante vogal prodúcese unha forte alternancia entre as variantes, mentres que ante consoante a variante *gran* está máis consolidada), o certo é que o contexto fonético non é decisivo na escolla. Esta parece responder a criterios particulares do autor e, de feito, obsérvanse grandes diferenzas no que respecta ó uso das variantes entre os textos de autores pertencentes a unha mesma época.

Palabras chave

Lingüística, adxectivo, diacronía

Sumario

1. Introducción. 2. A aparición das variantes nas diferentes etapas do galego escrito en función do contexto fonético. 3. Na procura dun criterio semántico. 4. O criterio estilístico. 5. Conclusión.

Abstract

When placed before a noun, the adjective *grande* presents two different variants: there is the full form *grande* and the apocopated form *gran*. During the Middle Ages apocope occurred before a noun beginning with a consonant, whereas the full variant occurred before nouns beginning with a vowel. In modern Galician it does not seem to be possible to identify clear criteria explaining the two forms' distribution. This essay analyzes the occurrence of these variants in different texts of modern and contemporary Galician in order to try to establish possible criteria. For this analysis two texts in the *Tesouro Informatizado da Lingua Galega (TILG)* were used. Even though there is a certain amount of phonetical conditioning (frequent alternation between the variants is observed before a vowel, whereas *gran* occurs more often before consonants), phonetic context does not determine the choice, which appears to follow the author's personal preference; indeed, there are important differences regarding the use of these variants on the part of authors belonging to a single historical period.

Keywords

Linguistics, adjective, diachrony

Contents

1. Introduction. 2. Occurrence of the variants in different periods of written Galician according to phonetic context. 3. A search for semantic criteria. 4. Stylistic criteria. 5. Conclusion.

1. INTRODUCCIÓN

O adxectivo *grande* pertence á clase dos adxectivos atributivos, que dentro da frase nominal poden aparecer antepostos ou pospostos. A anteposición relaciónase normalmente coa expresión de calidades intrínsecas, non especificativas (*fría neve*). No caso de *grande*, no entanto, a posición do adxectivo afecta ó seu significado, posto que cando aparece anteposto se refire normalmente, non a unha calidade obxectiva, medible, senón a unha característica subxectiva, afectiva, é dicir, atribuída polo propio emisor.

A diferenza doutros adxectivos valorativos, *grande* presenta en posición anteposta dúas variantes distribucionais: *grande* e *gran*. O proceso de formación da variante apocopada ten lugar debido ó carácter especialmente feble que adquire a vogal final dentro da secuencia cando o adxectivo presenta esta posición. Tras a caída desta vogal produciuse, ante substantivo comezado por consoante, a desaparición da consoante anterior.

Así podemos observar nos textos medievais unha clara tendencia á distribución complementaria en función do contexto fonético: *gran* aparece ante substantivos que comezan ante consoante, mentres que *grande* tende a aparecer ante os substantivos que comezan por vogal.

No entanto, esta distribución non se manifesta no galego moderno, onde é moi común a alternancia entre as variantes tanto ante substantivo que comeza por consoante coma ante substantivo comezado por vogal. Os criterios que rexen a distribución non parecen estar claros. A meirande parte dos manuais, dicionarios e gramáticas limítanse a describir *gran* como variante apocopada do adxectivo *grande* e non ofrecen datos sobre a súa distribución (*vid.* R. Álvarez Blanco / X. Xove 2002; X. R. Freixeiro Mato 2006; I. Alonso Estravís 1995), mentres que as obras que tentan achegarse un pouco máis a este tema non presentan unha conclusión unitaria no que respecta ós criterios de uso das variantes. R. Álvarez Blanco / X. L. Regueira / H. Monteagudo (1995) mencionan que a escolla é libre, pero recoñecen que a variante plena ten un carácter máis arcaizante. Outras obras mencionan criterios fonéticos. Carballeira Anllo *et al.*, no *Diccionario Xerais da Lingua* e Pena *et al.* no *Gran Diccionario Século 21*, ó describiren a variante *gran*, apuntan que esta é a variante que se emprega anteposta a substantivos en singular que comezan por consoante, mentres que a variante plena aparece ante substantivos que principian con vogal. Este é o uso que se prescribe tanto no *Gran Diccionario Xerais da Lingua* de Carballeira *et al.* coma no *Consultor Cumio de galego* de A. Hermida e tamén o que se recomenda no *Diccionario Galaxia de usos e dificultades da lingua galega* de Fernández Salgado *et al.*, no cal, a diferenza do que acontece nos casos anteriores, si se recoñece a existencia de vacilación.

No portugués contemporáneo dáse unha situación completamente diferente, posto que a variante apocopada *grande* se impuxo á apocopada en todos os contextos (M. H. Mira Mateus *et al.* 2003). Esta só se mantén fosilizada nalgunhas expresións (*grão-capitão*, *grão-comendador*, *grão-ducado*, *grão-lama*, *grão-mogol*, etc.). Nun principio, non hai variación de xénero nin de número, pero a partir do século XVIII xeneralízase a flexión: *grã-cruz*, *grãs-cruzes*, *grã-mestre*, *grãos-mestres* (A. Houaiss / M. de Salles Villar / F. M. de Mello Franco 2001). Na maior parte das gramáticas históricas consultadas menciónase a existencia da variante apocopada *gram* e explícase como resultado da supresión da sílaba final cando o adxectivo vai anteposto, sen dar detalles sobre o seu uso (*vid.* por exemplo J. J. Nunes. 1930). Huber ofrece algúns exemplos tirados de textos medievais onde se aprecia a existencia de vacilación: a variante *grande* pode aparecer anteposta tanto ante vogal (*grande arroido*, *grande enveja*) coma ante consoante (*grande sanha*, *grande folgança*), mentres que a variante apocopada aparece unicamente ante substantivo comezado por consoante (*gram temor*, *gram coita*, *gram pesar*) (J. Huber 1933).

O obxectivo deste traballo é analizar a aparición das variantes en diferentes textos galegos modernos e contemporáneos para poder establecer, de existiren, os criterios da súa distribu-

ción. Os textos nos que basearemos a nosa análise son os recollidos polo *Tesouro Informatizado da Lingua Galega* (TILG).

2. A APARICIÓN DAS VARIANTES NAS DIFERENTES ETAPAS DO GALEGO ESCRITO EN FUNCIÓN DO CONTEXTO FONÉTICO

Como xa apuntamos nun principio, no galego medieval parece existir unha clara tendencia á distribución complementaria das variantes en función do contexto fonético. No entanto, os textos conservados dos séculos XVI e XVII amosan unha distribución diferente, aínda que non unitaria. Nos textos recollidos das *Festas Minervais* (1697) hai unicamente dous casos en que o adxectivo aparece ante vogal: nun deles aparece a variante apocopada e noutro a variante plena. Ante consoante é claramente maioritaria a forma *gran*: 14 casos de *gran* fronte a 2 casos de *grande*. No *Coloquio de 24 gallegos rústicos* (1746), pola súa banda, existe ante consoante unha forte vacilación: hai 15 casos de *grande* fronte a 11 de *gran*.

Durante o século XIX, a cantidade de textos aumenta e isto posibilita a análise da distribución das variantes. As gramáticas e dicionarios da época (*vid.* A. Santamarina 2001; Cuveiro 1868; Saco y Arce 1868) non inclúen criterios para o emprego das variantes, pero a partir da análise dos textos da época podemos determinar certas tendencias: ante vogal hai unha forte vacilación (as dúas variantes aparecen practicamente o mesmo número de veces), mentres que ante consoante a forma claramente maioritaria é a apocopada (aparece no 82% dos casos). A este respecto non se observan diferenzas salientables entre os textos do Prerrexurdimento, por unha banda, e os textos do Rexurdimento, pola outra.

No período que comeza coa fundación das Irmandades da Fala e se estende ata o comezo da Guerra Civil vemos que hai unha mudanza nesta situación. O uso da variante plena ante substantivo aumenta. Representa xa o 32% dos casos ante consoante e convértese na variante maioritaria ante vogal (54%). Tampouco nas gramáticas máis representativas desta época aparecen indicacións sobre o uso das variantes (*vid.* M. Lugrís Freire 1931; A. Couceiro Freixomil 1935).

Esta tendencia non se mantén no período posterior á Guerra Civil: a variante *gran* volve ser maioritaria nestes textos, sobre todo ante consoante (o 88% dos casos presenta esta variante), mentres que ante vogal existe unha forte vacilación (un 49% dos casos presenta a variante *grande*).

A partir dos anos 50 os textos amosan unha situación semellante á que se observa na produción da *Xeración Nós*. Ante consoante a variante apocopada segue a ser maioritaria, aínda que a súa porcentaxe de aparición descende considerablemente (ata un 62%). Ante vogal a forma maioritaria pasa a ser a forma plena (que aparece nun 54% dos casos).

Esta tendencia acentúase notablemente nos textos posteriores ó ano 1982. Ante consoante a forma apocopada deixa de ser a variante claramente maioritaria: as porcentaxes de aparición de ambas as dúas formas iguálanse e a variante *grande* convértese na variante maioritaria ante vogal, acadando unha porcentaxe de aparición do 68% nesta posición.

Nos gráficos 1 e 2 vemos a evolución da distribución das variantes ó longo do século XIX e XX. En xeral, á luz da análise dos textos, vemos que ante vogal hai unha notable vacilación no uso das variantes e que esta situación se mantén bastante estable ata a segunda metade do século XX, momento no que se empeza a estender de xeito imparable a variante *grande* neste contexto. Ante consoante, pola súa banda, percíbese ó longo destes séculos un ascenso paulatino no uso de *grande*, que pasa de ser a escolla menos frecuente a equipararse cuantitativamente á variante inicialmente preferente. Este proceso vese interrompido no período de posguerra.

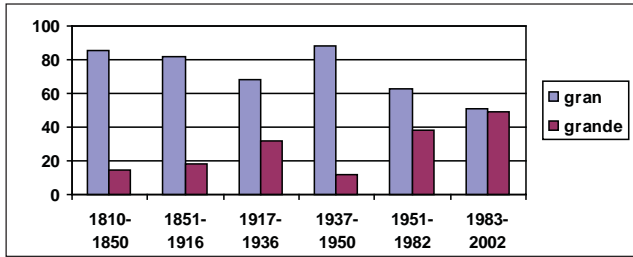

Gráfico 1. Distribución das variantes ante consoante (séculos XIX-XX)

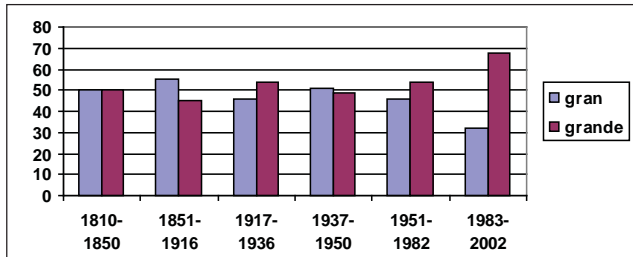

Gráfico 2. Distribución das variantes ante vogal (séculos XIX-XX)

Prodúcese o incremento ou o descenso no uso de cada unha das variantes de xeito paralelo ante vogal e ante consoante? Nos seguinte gráficos podemos ver a evolución de cada unha das variantes en función do contexto:

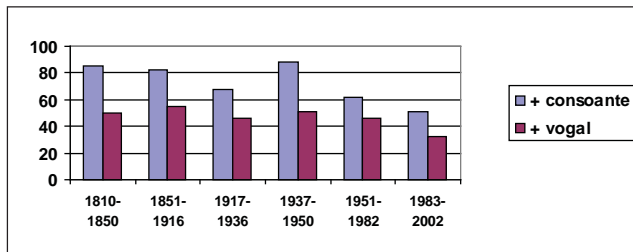

Gráfico 3. Evolución de *gran* (séculos XIX e XX)

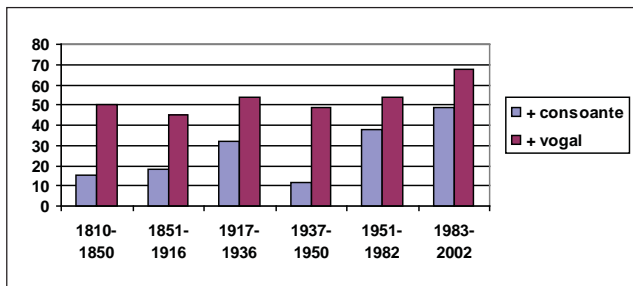

Gráfico 4. Evolución de *grande* (séculos XIX-XX)

Os datos amosan que a partir de 1917 si hai unha evolución paralela: cando o uso das formas descende ou aumenta, este descenso ou ese aumento prodúcese tanto ante vogal coma ante consoante, aínda que non na mesma medida. Como xa vimos anteriormente, a situación ante vogal mantense máis estable e é ante consoante onde se producen as mudanzas máis significativas. Pero cal é entón o criterio ou os criterios que determinan a escolla?

3. NA PROCURA DUN CRITERIO SEMÁNTICO

Unha posibilidade para explicar a variación sería o da especialización semántica das variantes. O adxectivo *grande* anteposto tende a expresar calidades de carácter subxectivo, non inherentes ó obxecto que determina. Por iso aparece sobre todo en combinación con substantivos abstractos e menos, aínda que tamén, con substantivos concretos. Ante substantivos abstractos (*amor, cultura, ledicia, sentimento, virtude, valor*) tende a aparecer a variante *grande*, pero tamén aparece a variante apocopada *gran*. Con substantivos concretos hai tamén vacilación (*grande muller* fronte a *gran clínico francés, gran político*).

Tampouco podemos falar da exclusividade da variante apocopada para os casos en que o adxectivo posúe un carácter obxectivo, non afectivo. Nestes casos, xunto con *gran* (*gran buraco, gran bloque, gran colar*) tamén pode aparecer a variante plena (*o plan urbanístico dunha grande vila, grande arteria, grande vaca, grande lenzo, grande lazo azul*).

Non podemos, xa que logo, relacionar a variante plena cunha maior subxectividade: se o tipo de substantivo ou o carácter subxectivo do significado achegado polo adxectivo determinase a escolla desta variante, esta sería a maioritaria en todos os contextos.

4. A VARIACIÓN EN FUNCIÓN DO TIPO DE TEXTO

O noso corpus está composto por textos pertencentes a ámbitos moi diferentes: a literatura (poesía, narrativa e teatro), a prensa, o ensaio, a investigación científica e mesmo a oralidade. Neste apartado tentaremos averiguar se a distribución das variantes garda algún tipo de relación co tipo de texto ou ó xénero ó cal se adscriben. Para isto imos observar separadamente a variación en textos literarios, ensaísticos e xornalísticos dentro de cada período.

Na época Nós dáse a circunstancia de que os mesmos autores publican á vez nestes tres ámbitos diferentes. Tomemos como primeiro exemplo a Castelao. Nas súas obras narrativas *Cousas da vida* (1929), *Retrincos* (1934) e *os Dous de sempre* (1934) a variante *grande* practicamente non aparece anteposta ó substantivo. O único caso prodúcese ante vogal: *grande amor* (*Cousas da vida*). Con todo, tamén neste contexto a variante apocopada é a maioritaria (7 casos).

	+ consoante	+ vogal
Gran	11 (100%)	7 (87,5%)
Grande	- (0%)	1 (12,5%)

Táboa 1. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e substantivos comezados por vogal, pola outra, na obra narrativa de Castelao

Esta mesma tendencia é a que presentan as súas obras ensaísticas. Na seguinte táboa especifícase o número de casos tirados de tres das súas obras¹:

¹ Temos en conta as obras *Arte e galeguismo* (1919), *As cruces de pedra na Bretaña* (1939) e *Sempre en Galiza* (1944).

	+ consoante	+ vogal
Gran	74 (88%)	23 (68%)
Grande	10 (12%)	11 (32%)

Táboa 2. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, na obra ensaística de Castelao

A forma *grande* aparece como forma minoritaria tanto ante consoante coma ante vogal. Debemos salientar que tódolos casos de *grande* ante substantivo comezado por vogal pertencen á obra *Sempre en Galiza*, así como 8 dos 11 casos en que esta variante aparece ante consoante. Porén, tamén nesta obra a apocopada é a variante claramente maioritaria en ámbolos dous contextos.

Nas obras de Risco *O porco de pé* (1928) e *O Bufón d'el Rei* (1928) vemos un comportamento semellante no que respecta ó uso das variantes. Ante substantivo que comeza por consoante aparece unicamente a variante apocopada, mentres que ante substantivo comezado por vogal se produce alternancia:

	+ consoante	+ vogal
Gran	19 (66%)	4 (57%)
Grande	-	3 (43%)

Táboa 3. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e ante vogal, pola outra, na obra narrativa de Vicente Risco

Esta mesma tendencia amosa o autor nas súas obras propiamente ensaísticas *Teoría do nacionalismo* (1920) e *Estudo etnográfico da Terra de Melide* (1933):

	+ consoante	+ vogal
Gran	24 (96%)	3 (60%)
Grande	1 (4%)	2 (40%)

Táboa 4. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, na obra ensaística de Vicente Risco

A escolla das variantes nas obras de Castelao e Risco, xa que logo, non se relaciona directamente coa escolla de xénero, aínda que é certo que no caso de Castelao o uso da variante plena aumenta lixeiramente en *Sempre en Galiza*. Quedan descartados tamén os criterios de tipo semántico: a variante plena fai referencia a calidades subxectivas (*Grande Exalfa Salomónica*) e tamén obxectivas (*grande arbre, grande empresa cooperativa cíveca*). O mesmo acontece coa variante *gran*, que se ben aparece case sempre significando unha calidade obxectiva (*gran mesa, gran alcoba, gran espazo*), tamén pode referirse á subxectividade (*gran símbolo, gran idea*).

A tendencia que presenta a obra destes autores ratifícase nos textos publicados en *A Nosa Terra* entre os anos 1917 e 1936. Como vemos na táboa, tamén nestes textos se aprecia unha forte vacilación ante vogal e a preferencia da variante apocopada nos dous contextos:

	+ consoante	+ vogal
Gran	94 (76%)	29 (57%)
Grande	29 (24%)	22 (43%)

Táboa 5. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, nos textos publicados polo xornal *A Nosa Terra* entre 1917 e 1936

Esta distribución non coincide, no entanto, coa que se reflicte na obra de Otero Pedrayo. Nos *Camiños da vida* (1928) e nos *Contos do camiño e da rúa* (1932) o autor emprega de forma maioritaria a variante plena, tanto ante consoante coma ante vogal. A porcentaxe de aparición desta variante ante vogal é lixeiramente máis elevada ca ante consoante:

	+ consoante	+ vogal
Gran	28 (31%)	8 (25%)
Grande	63 (69%)	24 (75%)

Táboa 6. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, na obra narrativa de Otero Pedrayo

Esta tendencia acentúase na súa obra posterior: *Desengano do prioiro* (1952) e *O señorito da Reboraina* (1960). As porcentaxes de aparición de *grande* mantéñense por enriba do 70% e ademais esta variante convértese na única presente ante substantivo que comeza por vogal (10 casos).

Porcentaxes moi semellantes reflicte a súa obra non literaria *Prólogo e Xeografía* (1962): ante vogal aparece unicamente a variante plena (34 casos) e os casos nos que aparece esta variante ante consoante representan un 86% (80 casos de *grande* fronte a 13 casos de *gran*). A variante *grande*, polo tanto, convértese na única que aparece ante vogal e é ademais maioritaria ante consoante.

Á luz destes datos, podemos concluír que os autores representativos da Xeración Nós, aínda que amosan nas súas obras tendencias diverxentes entre si, manteñen esta tendencia independentemente do xénero escollido.

Como é situación noutros períodos? A partir dos anos 50, como xa mencionamos, percíbese un aumento no uso da variante plena. Esta tendencia reflíctese na obra de Álvaro Cunqueiro. Nas obras *Merlín e familia* (1955) e *Escola de menciñeiros* (1960), a variante plena *grande* tamén é a preferente ante consoante e ante vogal. A variante apocopada *gran* aparece de xeito minoritario e unicamente en *Merlín e familia*.

	Merlín e familia		Escola de menciñeiros	
	+ consoante	+ vogal	+ consoante	+ vogal
Gran	6 (19%)	1 (10%)	- (0%)	- (0%)
Grande	26 (81%)	9 (90%)	12 (100%)	- (0%)

Táboa 7. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, na obra narrativa de Cunqueiro

No entanto, nos textos ensaísticos da época, entre os que figuran as obras de clásicos como Piñeiro, García-Sabell ou Risco, non se manifesta esta tendencia e o uso da variante plena descende. Con todo, debemos ter en conta que os criterios empregados varían en cada autor.

Na obra de Ramón Piñeiro² a variante plena é minoritaria en tódolos contextos e, de aparecer, tende a facelo ante vogal:

	+ consoante	+ vogal
Gran	115 (93%)	44 (73%)
Grande	9 (7%)	16 (27%)

Táboa 8. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, na obra ensaística de Ramón Piñeiro

² Incluímos na análise os seguintes traballos: *Siñificado metafísico da saudade. Notas para unha filosofía galaico-portuguesa* (1951), *A língoaxe i as língoas. Discurso de entrada na Real Academia Galega* (1967) e *Olladas no futuro* (1974).

Un pouco diferentes son os resultados tirados dos *Ensaíos* de García-Sabell. A forma plena é certamente a minoritaria, pero a súa porcentaxe de aparición aumenta, sobre todo ante vogal:

	+ consoante	+ vogal
Gran	35 (71%)	12 (46%)
Grande	14 (29%)	14 (54%)

Táboa 9. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, nos *Ensaíos* de García-Sabell

Poderíamos pensar que o uso da variante plena convértese nun trazo da lingua literaria, pero esta tendencia non se confirma na literatura do último cuarto do século. A distribución das variantes presente nestas obras varía segundo o autor. A modo de exemplo, amosamos os resultados tirados da análise da obra de Manuel Rivas e Carlos Casares. Mentres que nos textos do primeiro autor aparece de xeito maioritario a forma plena nos dous contextos, na obra de Casares a forma maioritaria é a apocopada, aínda que ante vogal se produce unha forte vacilación:

	Ante consoante		Ante vogal	
	Manuel Rivas	Carlos Casares	Manuel Rivas	Carlos Casares
Gran	3 (16%)	18 (69%)	- (0%)	3 (60%)
Grande	16 (84%)	8 (31%)	6 (100%)	2 (40%)

Táboa 10. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, na obra narrativa de Manuel Rivas e de Carlos Casares

Nos textos recollidos do xornal *A Nosa Terra* durante o ano 1993 aprécianse uns resultados moi semellantes ós que se manifestan na obra de Rivas: a forma plena é claramente maioritaria en ambos os dous contextos:

	+ consoante	+ vogal
Gran	20 (14%)	6 (12%)
Grande	119 (86%)	45 (88%)

Táboa 11. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, n os textos aparecidos no xornal *A Nosa Terra* durante o ano 1993

No que respecta ás obras de carácter científico ou ensaístico publicadas ó longo deste período, vemos que, mentres que ante consoante a forma claramente maioritaria é a apocopada, ante vogal a forma preferente é a plena:

	+ consoante	+ vogal
Gran	33 (78%)	3 (37,5%)
Grande	10 (22%)	5 (62,5%)

Táboa 12. Distribución das variantes *gran* e *grande* ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, nos estudos científicos publicados en galego entre 1970 e 2004

Dos anos 70 datan os primeiros textos orais dos que dispomos para a nosa análise. Aínda que o número de ocorrencias non é moi elevado e non ofrece datos moi significativos, podemos concluír que a variante apocopada é claramente maioritaria ante consoante. Os resultados quedan reflectidos na seguinte táboa:

	+ consoante	+ vogal
Gran	23 (88%)	-
Grande	3 (12%)	1 (100%)

Táboa 13. Distribución das variantes gran e grande ante substantivos comezados por consoante, por unha banda, e por vogal, pola outra, nos textos orais (TILG).

Hai un único caso no que o adxectivo vai anteposto a substantivo comezado por vogal: grande ubre. Ante substantivo comezado por consoante, hai alternancia entre as variantes, aínda que a apocopada é claramente maioritaria (23 casos de 26). Esta variante aparece tanto para referirse a unha calidade obxectiva (*gran casa, gran caldeiro*) coma subxectiva (*gran costureira, gran político, gran zoqueiro*).

5. CONCLUSIÓN

O adxectivo *grande* anteposto ó substantivo aparece nesta posición preferentemente baixo a súa forma apocopada. Dos textos recollidos no *Tesouro Informatizado da Lingua Galega* recolleemos 7238 casos de *gran* fronte a 5417 casos de *grande*. A distribución das variantes non é nin moito menos complementaria, pero a porcentaxe de aparición de cada unha delas varía claramente en función do contexto fonético, é dicir, de se o substantivo ó que acompañan comeza por consoante ou por vogal. Ante consoante, a variante apocopada é a opción maioritaria: temos 6115 casos de *gran* fronte a 3767 de *grande* (o que supón realmente só un 38% dos casos). No entanto, ante vogal, a variante plena é lixeiramente maioritaria: recolleemos 1123 casos de *gran* e 1650 de *grande* (59,50%).

A distribución das variantes non é igual en todas as épocas nin en todos os autores de cada período. Como tivemos ocasión de comprobar nos gráficos, o uso de *grande* tende a aumentar en determinados períodos, sobre todo durante a época Nós e a partir dos anos 50 do século pasado. Estes dous períodos teñen en común o afán por enxalzar as peculiaridades do galego fronte ó español e isto leva consigo o emprego de arcaísmos e de palabras populares (reutilizadas moitas veces en contextos cultos) (B. Fernández Salgado / H. Monteagudo 1995).

En calquera caso, non hai unha distribución claramente complementaria en función do contexto fonético e preguntámonos se hai outros criterios que poidan determinar a utilización dunha ou doutra variante. É difícil establecer un posible criterio semántico. O adxectivo *grande* en posición anteposta, tanto na súa variante apocopada coma na súa variante plena, tende a valorar subxectivamente o substantivo seguinte e a acompañar substantivos abstractos. Nas escasas excepcións tamén concorren tanto a variante plena coma a apocopada.

Tampouco se pode establecer unha distribución particular en función do tipo de texto. Os autores tenden a manter unha tendencia independentemente do xénero escollido e esta tendencia non sempre é coincidente coa que se reflicte nos textos dos seus contemporáneos. A existencia de tendencias diverxentes dentro de cada período parece apuntar a que a escolla responde ó criterio particular do autor.

Esta escolla podería responder a moitos factores, sen que ningún destes sexa decisivo. Por unha banda, parece funcionar certo condicionamento fonético. Pero tamén o carácter arcaizante da variante plena *grande* ou o feito de que esta variante non exista no español en posición anteposta pode explicar a súa utilización en determinadas épocas ou en determinadas obras.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Alonso Estravís, Isaac (1995): *Dicionário da língua galega*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco.
- Álvarez Blanco, Rosario / Xosé Luís Regueira / Henrique Monteagudo (1995°): *Gramática Galega*. Vigo: Galaxia.
- Álvarez Blanco, Rosario / Xosé Xove (2002): *Gramática da lingua galega*. Vigo: Galaxia.
- Carballeira Anllo, Xosé María (coord.) et al. (1986): *Diccionario Xerais da Lingua*. Vigo: Xerais.
- Carballeira Anllo, Xosé María (coord.) et al. (2000): *Gran Diccionario Xerais da Lingua*. Vigo: Xerais.
- Couceiro Freixomil, Antonio (1935): *El idioma gallego*. Barcelona: Casa editorial Alberto Martín.
- Cuveiro Piñol, Juan (1868): *El habla gallega. Observaciones y datos sobre su origen y vicisitudes*. Pontevedra: Imp. J.A. Antúnez y Cía.
- Fernández Salgado, Benigno (dir.) et al. (2004): *Diccionario Galaxia de usos e dificultades da lingua galega*. Vigo: Editorial Galaxia.
- Fernández Salgado, Benigno / Henrique Monteagudo Romero (1995): "Do galego literario ao galego común. O proceso de estandarización na época contemporánea", en H. Monteagudo (ed.), *Estudios de sociolingüística galega. Sobre a norma do galego culto*. Vigo: Galaxia, 99-176.
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (2006°): *Gramática da lingua galega*. Vigo: A Nosa Terra.
- Hermida, Avelino (2002): *Consultor de galego*. Vigo: Cumio.
- Houaiss, Antônio. / Mauro de Salles Villar, Francisco Manoel de Mello Franco (2001): *Dicionário Houaiss da língua portuguesa*. Rio de Janeiro: Instituto Houaiss de Lexicografia.
- Huber, Joseph (1933): *Altportugiesisches Elementarbuch*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- Lugrís Freire, Manuel (1931): *Gramática do idioma galego*. A Coruña: Imprenta Moret.
- Mira Mateus, Maria Helena et al. (2003^s): *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisboa: Ed. Caminho.
- Nunes, José Joaquim (1930): *Compêndio de Gramática Histórica Portuguesa. Fonética e Morfologia*. Lisboa: Livraria clássica editora.
- Pena, Xosé Antonio (dir.) et al. (2005): *Gran Diccionario Século 21*. Vigo: Editorial Galaxia / Edicións do Cumio.
- Saco y Arce, Juan Antonio (1868): *Gramática gallega*. Lugo: Imprenta de Soto Freire.
- Santamarina, Antón (ed.) (2001): *Diccionarios. A Coruña: Fundación "Pedro Barrié de la Maza" (CD-ROM, versión 2)*.
- TILG = Santamarina, Antón (dir.) (2003): *Tesouro Informatizado da Lingua Galega* (base de datos electrónica en URL: <http://www.ti.usc.es/TILG>).